

Koš (nov) iny

z Durcovej Doliny
ročník I./ číslo 6

november 2013

„Ket som sto košov uplétel, aš ten sto prvý sa mi začal líbit.“ Martin Sadlon, košíkár z Paprade

Milí košíkári a priatelia košíkov.

V tomto mesiaci je jeden z posledných termínov na prípravu pôdy pre výsadbu prútnika. Hlboká orba, rýľovanie alebo rigolovanie je nevyhnutnou podmienkou. Pán Ladislav Gorčík zo Starého Hrozenkova sa pripravuje na pestovanie prútov a tak pre Vás všetkých, a z jeho podnetu sa budem v tomto čísle podrobnejšie venovať podmienkam založenia prútnika – vrbnice a čo najskôr Vám toto číslo rozpošlem.

Blíži sa čas vykurovania a ľudia si budú u Vás objednávať veľké dvojuché koše na nosenie dreva. Dostal som zákazku od nadšencov železničnej histórie na zhotovenie košov, ktorými budú zásobovať uhlím parnú lokomotivu na ozubnicovej trati Tisovec – Brezno. Pokúsim sa Vám skrátenu formou predostrieť zhotovenie koša pre nadmerné zaťaženie.

Jedným z mojich učiteľov košíkárstva bol i Martin Klimek z Kostelníka-Paprade. Bol to košíkár, ktorý zhotovoval i rôzne dekoračné predmety a ovládal i zložitejšie techniky. Bol pri pletení košíka nafilmovaný a ja sa pokúsim dať na internet adresu na toto skrátene video. Mám i zopár osobných milých príhod zo stretnutí s ním a rád sa s nimi s Vami podelím.

V pondelok 28.10.2013 nás navštívil Dušanko Végh, nadšený a veľmi aktívny košíkár. Spoznali sme sa cez Slovenský rozhlas. Teraz pracuje v Nemecku, kde vyhľadáva košíkárov, výstavy a navštevuje kurzy. Doniesol nám veľa krásnych informácií, náradia a hlavne svoju milú prítomnosť. Skúsim dať tiež na internet adresu na stovky jeho fotografií. Naučil nás krásnu dekoračnú špirálu. Prajem Vám krásne „počítanie si“ i veľa vydatených pokusov pletenia.

Ján Zeman

Príprava pôdy pred sadením.

Jednou z najdôležitejších podmienok ako byť košíkárom, je mať dostatok kvalitných prútov. Ak má možnosť si ich sám dopestovať, vytvorí si časom zásobu a nie je závislý na nákupe. Neraz sa stáva, že Vám predajú menej kvalitné a často poškodené prúty, z ktorých nemáte žiaden ošoh. Ku košíkárskej dokonalosti patrí schopnosť dopestovať si a následne spracovať úrodu prútia.

Prútnik – vrbnica je miesto kde košíkár strávi toľko času ako v dielni. Vonku sa budete kochať krásnym vzrastom, pozorovať ako sa prútnik nádherne vo vetre vlní a v dielni cítiť vôňu a počuť „šepot“ prútov.

Je dôležité venovať príprave pôdy pre prútnik náležitú pozornosť, lebo využitie bude viacročné a každé zanedbanie sa prejaví nižšou úrodou a zvýšenou prácnosťou. Dobrá pôda, dostatok živín a primeraná vlhkosť sa prejaví na kvalite i množstve prútov. Mám ale skúsenosť, že v nepriaznivejších podmienkach (sucho, chudobnejšia pôda) vyrastú prúty s menším podielom vnútornej dužiny, pružnejšie – menej lámavé.

a) **vhodnosť lokality:** čo najmenší sklon, ideálna je rovina, ale môže sa sadiť i ako zábrana proti erózií na prudkých svahoch, tu je obmedzená dostupnosť pre mechanizáciu, **južná - slnečná orientácia, a hlavne vysporiadané majetkové pomery,**

„V celku daří se vrba košíkařská dobře tam, kde ještě ovoce roste.“ „I“

b) **pôdne podmienky:** pH alebo reaktivita môže pre vrbu byť v mierne kyslom i v mierne zásaditom rozsahu, podiel ílovitých zložiek – vrba pomerne dobre znáša ťažké i ľahké pôdy a vlaha je pre vrbu tým najširším spektrom vhodnosti. Veľa ľudí sa domnieva, že vrba je bahenný - močiarny strom, lebo tam je najrozšírenejšia. Vrba je rastlina dobre znášajúca i vysokú hladinu vody, ale vydrží i pomerne veľký deficit vody.

Pri sadení Salix purpurea var. uralensis v roku 2000 bola veľmi suchá a teplá jar, cez leto prvý krát kvalitne napršalo až v auguste. Sadenice mali asi 10 cm výhonky, ale prežili. V zime som ich strihal krajičskými nožnicami. V nasledujúcom roku už mali lepšie podmienky a hlavne boli zakorenené. Najväčšie prúty mali dĺžku až 220 cm.

Výskyt vrby v okolí vodných plôch je spôsobený krátkou kličivosťou semienok – len 7 dní. Ak do tohto času nenájde vhodné podmienky, hynie.

Celý zevnějšek vrby nasvědčuje tomu, že není vodní rostlinou, za kterou ji tak rádi považujeme. Schází jí šťavnatost a měkkost vodních rostlin úplně a nemá též žádných masitých listů. Naopak má všechny charakteristické vlastnosti rostlin suchou půdu milujících, jako jest přehojně, jemně kořání, pomocí jehož poněkud jenom přístupnou vlhkost vníma; dále má silnou kůru, která zamezuje rychlé vypařování vody, husté dříví, mnoho listů, které nasvědčuje tomu, že čerpá kyselinu uhličitou ze vzduchu a nikoliv z vody, a konečně zabraňuje lesklý hustý list její jak rychlému vypařování, tak i vnímání vody.

Má-li se vrbaření dařiti, budiž především naší starostí, vyvrátiti bludné mínění, že vrba miluje polohy mokré, a dokázati vždy, že zvláště v místech se stojatou vodou, v nichž vrba zakrní, v krátkem čase zajíti musí. Možno směle tvrditi, že spíše libuje si vrba v půde přiměřeně vlažné než mokré.

Vrba dává v letech mokřých výnos mnohem menší než v letech suchých, a že mokro jest vrbě daleko škodlivější než sucho. „I“

c) sľnečnosť, dostupnosť pre mechanizáciu. Vŕba neznaša ani čiastočné zatienenie, v tieni výrazne klesá jej úrodnosť. Je to jedna z najdôležitejších podmienok. Ak je pozemok prístupný pre mechanizáciu na okopávanie, plečkovanie, zber a zvoz výrazne vám to uľahčí prácu.

d) možnosť ochrany pred živelnými pohromami a škodcami, ako hmyz, poľná a lesná zver, ktorá počas vegetácie spása vrcholky prútov. Prút potom nasadí viacero náhradných vrcholkov – vytvorí metlinu. **Preto je nutné prútnik ohradiť**. Rôzne strašiaky sú len dočasným riešením. Pri postrekoch pozor na ochranné pásma zdrojov pitnej vody, na postrek vŕb nad hladinou tečúcich riek alebo jazier ako i pri postreku v čase kvitnutia, kedy je častejší výskyt včelstva.

V našich podhorských podmienkach je častý výskyt lesnej zveri, proti ktorej sa gazdinky bránili tak, že nastrihané vlasy rosýpali po záhonoch. Keď sme v roku 1994 vysadili prvý prútnik, naša dcéra Anežka sa učila za kaderníčku. Doniesla z roboty dve tašky vlasov. Rozsypal som ich po prútniku. Chvilu to účinkovalo, ale po čase som našiel medzi výhonkami malé srnča, ktoré tam chodila srna prikrmovať. Hustý porast je ideálnym miestom úkrytu zajacov, bažantov a srn.

Ochrana pred živelnými pohromami je možná len čiastočne. Jarné mrazy poškodzujú mladé výhonky, jesenné dažde s vysokou hladinou vody a následnými mrazmi dokážu najmä mladé sadenice vytiahnuť z pôdy, krúpy poškodia kôru a pod ňou i drevitú časť a vrcholky prútov. Niekedy je dobré takéto prútie vyrezať a ak je to ešte do druhej miazgy (druhá polovica júla), narastie nové prútie, síce menšie ale kvalitnejšie. Záplavy, ktoré môžu odplaviť pôdu, alebo naniest' bahno. Sadenice sa musia prihnúť hlinou, alebo odkopať.

e) podiel a zloženie pôvodnej rastlinnej a drevitej vegetácie, pôda si vyžaduje kvalitné odburinenie pozor najmä na výskyt popínavých burín ako je Pupenec roľný (lat. *Convolvulus arvensis*), ktorý sa dokáže i vo vysokom poraste ovíjať okolo prútov, dusiť ich a spôsobiť úhyn. Blízkosť podobných drevín dáva predpoklad prezimovania lariev škodiaceho hmyzu.

*Môj priateľ a košíkár Peter Beňo docielil najmenej napanuté vŕby v blízkosti vysokého porastu Jelše lepkavej (lat. *Alnus glutinosa*)*

f) príprava pôdy: Je nevyhnutná hlboká orba vykonaná už v jeseni so zaoraním dobre vyzretého maštalného hnoja, kompostu (na 1 ár 3 – 4 q), alebo vyhnojenie kombinovanými minerálnymi hnojivami, kvalitné odburinenie už počas predošlého roku. Príprava pôdy sa podobá príprave na sadbu zemiakov. Do odvodnených pôd je vhodné ako predplodinu použiť osev ovsom. V ďalších rokoch pre udržanie dobrej kvality a úrodnosti treba pôdu prihnojovať, kypriť a vápniť.

Na produkciu 100 kg prútia sa ráta v doplnkovej dávke 20 kg vápna, ktoré aplikujete aspoň mesiac pred hnojením a potom 2 kg síran amonný, 2kg superfosfátu, 1 kg draselnej soli.

Príprava sadenic.

a) výber podľa druhu, farebnosti a zdravotnej nezávadnosti. Sadenice je potrebné brať od skúseného pestovateľa, kde si prezriete ako porast vyzerá, aké kvality sú prúty a dostanete cenné rady pri ďalšej pestovateľskej činnosti.

b) rezanie, strihanie a ukladanie zväzkov sadenic. Prúty na sadenice sa režu krátko pred ich strihaním na sadenice a ich sadením – zamedzí sa tak vysychaniu a napadnutiu hnilobou a plesňami. **Spodný koniec prútu je dobré aj vo vzdialenosti 15 cm odstrihnúť**, lebo v tejto časti sa vyskytuje škodiaci hmyz v štádiách vajčiek, lariev i dospelých jedincov. Ak je sadenic málo (vysádzate malú plochu) je dobré ak na hrubšom konci majú šikmý rez, potom sa ľahšie zatlačajú do zeme. Po nastrihaní sa ukladajú jedným smerom a viažu do viazaničiek. **Vrcholová časť prúta je príliš tenká a horšie sa vtláča do pôdy a jej drevitá časť nemusí byť dostatočne vyzretá a môže mať horšiu klíčivosť**.

Svoje prvé sadenice Salix americana som kúpil v Háje ve Slezku v roku 1994 od pána Ing. Tvardu, ktorý ich rezal na malej kotúčovej pile po zväzkoch, ktoré občiahol rukou. Ich klíčivosť bola vynikajúca - 99%. Uskladnil som ich pivnici, kde začali mierne rašiť.

c) skladovanie a ošetrovanie pred výsadbou. Skladujte ich čo najmenej, v chladnej a primerane vlhkej miestnosti a po stojačky. Ak máte podozrenie na výskyt plesní alebo hniloby, použite kontaktný chemický dezinfekčný prípravok na krátko zmáčanie a nechajte na site kvalitné odtiecť.

Sadenie.

Pri vysádzaní nového prútniku v roku 1999 aby som docielil navhodnejšiu vlahu, vysadili sme Salix americanu už v jeseni. Zima začala výdatnými dažďami a potom dosť silnými holomrazmi. Pôda sa zdvihla spolu so sadenicami a až koncom decembra napadal sneh. Na jar po rozmrznutí zem uľahla, ale sadenice zostali trčať aj 10 cm nad povrchom. Museli sme ich dodatočne na jar čo najskôr zatlačať. Z tohto dôvodu Vám jesenné vysádzanie neodporúčam. Sadte ale čo najskôr na jar, keď je povrch obschnutý a schopný urovňovania resp. valcovania.

a) úprava pôdy: Pred samotnou výsadbou nerobte žiadne veľké kyprenie pôdy, vtedy dochádza k zbytočnému vysušovaniu vzácnej vlahy, preto postačí len ľahké smykovanie a zrovnávanie.

b) orientácia riadkov. Pri sadení na rovine a vo **vlhšej pôde sú vhodné riadky v smere sever - juh, na suchších a svahovitých východ - západ**, samozrejme ak sadíte na väčšom svahu dodržujte zásady proti erózii pôdy a riadky vedzte po vrstevnici. Riadky si vyznačte dobre natiahnutým motúzom a pomocou odmerky dodržujte presnú vzdialenosť riadkov, alebo sadte do linky vyznačenej na tkanej fólii, vzdialenosť riadkov je od 60 cm menšie druhy vŕb Salix purpurea var. uralensis, po 75 cm Salix americana. S.Purpurea var linearis, Salix rubra. Ak by sa riadky dali hustejšie dochádza k obmedzovaniu a celkovému úhynu celých rastlín. Spon – vzdialenosť v riadku sa v prvom prípade dáva na 10 cm u väčších vŕb na 15 cm. **Hustota riadkov a vzdialenosť v riadku – spon, veľmi vplýva i na vetvenie.**

b) náradie a pomôcky Pri výsadbe ak je pôda viacej uľahnutá, spravte šidlom – štichárom, (Železná tyčka zbrúsená do špice a na druhom konci s úchytom na zatlačanie a vyťahovanie), ktorého dĺžka a hrúbka sa rovná hrúbke sadeníc. Do zeme urobíte dierku a sadenicu do nej zatlačte. Ak by dierka po štichári bola väčšia, po zatlačení sadenice prstami pritlačte k nej zvrchu pôdu, aby zbytočne nevysychala. Pracujte v rukaviciach, alebo si dajte do dlane koženú podložku, ktorá uľahčí zatlačanie. Pri dlhšom sadení vás môže bolieť chrbát, preto si dajte na kolená podložky - nákolenníky a nemusíte byť stále zohnutí.

Ak si pôdu pripravíte dva roky pred výsadbou s kvalitným odburiním, alebo budete vysádzať do už doposiaľ oranej pôdy, dajú sa primerane hrubé sadenice vtlačať do zeme i bez pomoci štichára.

c) vtlačanie sadeníc do pôdy. Sadenie vtlačaním do pôdy – vegetatívne rozmnožovanie je založené na tom, že bunky na kôre sú schopné vytvoriť koreňovú sústavu schopnú vyživiť rastúci výhonok. Čím menšia časť je nad zemou, tým menší je odpar vody a väčšia koreňová sústava vyživuje produkčnú časť výhonkov. Dlhá nadzemná časť často vysychá, preto pri sadení do pôdy zatlačajte celé sadenice (trčí len asi 1cm pre prehľad vysadenia a pri okopávaní lepší pohľad na rastúce výhonky). Ale ak sadíte do fólie musíte ich nechať trčať asi 7 cm, lebo dochádza k rastu výhonkov pod fóliou a preto veľmi odporúčam, aby ste fóliu zaťažili pri sadenici, aby pekne doľahla až na pôdu. Tak musí byť i dĺžka sadeníc asi o 10 cm väčšia ako pri sadení do voľnej pôdy. Dĺžka sadeníc do pôdy je od 25 cm vo vlhkých až mokrých pozemkoch, po 35 cm v suchších.

Prečítajte si prosím článok z 1. čísla Koš(nov)ín na str. 1a

Sadenice treba mať uložené tak, aby sa pri braní nemiešali a v ruke sme ich mali hrubým koncom od seba a **do zeme šli očkami nahor, toto treba neustále kontrolovať.**

Pri dosádzaní na miestach, kde sa sadenice neujali dávajte nové sadenice tak, aby trčali aspoň 8 – 10 cm, aby ich v prvom prípade prijaté sadenice tieňom neobmedzovali. Preto si nechajte v pivnici zopár sadeníc na dosádzanie, ktoré sú dlhšie asi o 10 cm. Ak budete sadenice vtlačať pod miernym sklonom (80-85°) zabezpečíte tak príjem živín z väčšej plochy pôdy, lebo korene majú snahu ísť dolu a tak si vzájomne neprekážajú.

Pri sadení do fólie musíte bezpodmienečne fóliu zabezpečiť proti zdvihnutiu vetrom, zakopaním okraja a primeraným zaťažením po ploche napr. kameňmi (aspoň 3 kg na m²). (pozri Koš(nov)iny č 1 str. 2b)

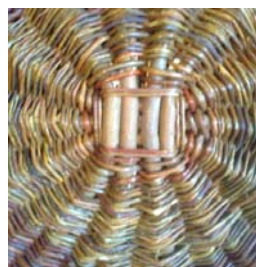
Dvojuchý kôš (pre ťažké bremená)

Veľké dvojuché koše, ktoré sa u nás nazývajú aj „zemiakové, sečkové alebo úhrabkové“ sú na nosenie objemnejších a ťažších nákladov pre uchopenie dvoma ľuďmi, alebo dvoma rukami na nesenie pred sebou. Podľa toho sa rezné plochy končiacich prútov nechávajú vo vnútri koša, alebo sa stĺkajú do výpletu, aby sa nezachytávali o odev. Zhotovenie si vyžaduje veľkú fyzickú silu, je dobré spevniť si ruky zápästníkmi.

Obr. č. 1 Ak sa Vám zákazníci budú sťažovať, že kôš je ťažký, tak im povedzte, že hmotnosť koša je zárukou jeho pevnosti. Kôš je pri vrchu širší, to umožňuje koše do seba vkladat' (stohovať), čím sa pri skladovaní a preprave zamedzí ich poškodeniu.

Dno som robil na kríž „3 do 4“ s vloženými kolíkmi (na hotovom priemere 47 cm bolo 28 kolíkov), výplet hrubšími prútmi.

Obr. č. 2 Hrubé kolíky Vám umožnia rozťahnuť do „slniečka“ omotka robená asi 100 cm dlhou uralkou (dva páry prútov), ďalej výplet s dodržaním tenké konce k tenkým a hrubé k hrubým (ak dĺžka prútov ja väčšia ako obvod výpletu), alebo postupné nadkladanie cez polovicu prúta vždy hrubými koncami (ak sú prúty kratšie ako je opletaný obvod), potom je hrúbka výpletu po celom obvode rovnaká a kríž je v strede.

Obr. č. 3 Porovnanie dna s formou. Dno má priemer 47 cm, dolu je „forma“ s priemerom 66 cm

Osnova 28 hrubých prútov, spodná noha „cez 3“ a vo vnútri vedenie „za 2“ a až potom plátňový výplet „cez 1 za 1“. Po druhom prepletení silne stĺkané zbíjacím železom. Vsunuté spevňujúce osnovy. Výpletové prúty sú ukončené zarezaním tak, aby sa tenké konce opierali o stoják z vnútornej strany.

Obr. č. 4 Osnovné prúty pred zdvíhaním do „klietky“ v mieste ohybu napichnete šidlom, výpletové prúty nasúvajte dvoma rukami čo najhlbšie (ak nejdú použite šidlo, ktoré si občas pomastíte), spodná noha vedená cez dno – **po tetive, nie po obvode** vytvára mohutnú obrubu, chrániacu dno.

Všimnite si v hornej časti je jeden rez (šipka). Po dorobení „nohy“ keď som prepletal cez 2 za 2, sa prút praskol. Zarezal som ho tak, aby zostal zapletený v nohe a znova zasunul v jeho pôvodnej ceste.

Na dodržanie požadovaných rozmerov všetkých košov (objednali si 10 ks) som si vytvoril pomocný kruh, upevnený vo výške 50 cm. Stojáky, ktoré opletám z vonkajšej strany sa musia o kruh opierať. Výplet steny je robený po úroveň kruhu. Do prvého pletenia (vrstvy) sú tenšími koncami vložené prídavné osnovy, ktoré spevňujú stenu koša.

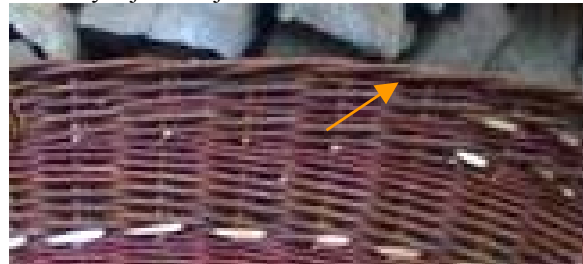
Obr. č. 5 Pomocný kruh je nasadený na oske, kde sú vymedzovacie hranoly držiace ho v požadovanej výške. Oska je vedená cez stred dna a zachytená do stojana. Aby ste nemuseli prídavné stojáky vsúvať veľkou silou, zarežte si ich a už po druhom prepletaní (po prvom ubíjaní) ich pohodlne vsuniete tenšími koncami vedľa stojákov až po dno.

Trojprútová rýmovka ťahaná dvoma sadami prútov, založená na protiľahlých miestach a dokončená ďalšími dvoma sadami prútov.

Obr. č. 6 Nadloženie hrubých koncov musí byť v polohách proti sebe a uchytenie úch je v strede vzdialenosti nadloženia rýmoviek.

Lemovka trojpárová „za 1 cez 2 za 1“ nerobí vo vnútri koša vystúpený lem, ktorý by bránil vysýpaniu obsahu koša a tým je menej zraniteľná.

Obr. č. 7 Pred zalemovaním ubite výplet po celom obvode a skontrolujte jeho výšku.

Kostra ucha zo Svíba krvavého (*lat. Cornus sanguinea*) je veľmi pevná a hlboko zasunutá. Svíb po vysušení mení objem veľmi málo - nezosychá sa a je veľmi pevný i na bočné zaťaženie. Oplet ucha dvoma húžvami opletanými opačne ako bol vytvorený ich skrut (húžva).

Obr. č.8 Hužva s hrubého prúta musí byť pred každým omotaním pevne stiahnutá, aby boli pozdĺžne pukliny vždy spojené, bez štrbín. Ak vediete viacej rýmoviek, môžete si dovoliť viesť húžvy ponad jednu z nich, teda nie až ponad výplet. Tým sa pri preťahovaní húžvy neprevliekne ukončený výpletový prút. Pretože vzdialenosť osnov pri tak veľkom obvode je dostatočná, je oblúk kostry ucha vsunutý len cez 3 osnovy (obyčajne sa robí cez 4 osnovy).

Určite ste si všimli na obrázkoch, že hrubé konce sú založené vo vnútri koša s dlhým rezom. Viacerí košíkari používajú pri založení nezarezané prúty, ktoré až po dohotovení koša začistujú. Ak si prúty pohodlne zarežete „do brucha“ ešte pred založením, potom je rez na všetkých rovnaký. Pri zakladaní do výpletu si rez nasmerujte mierne nahor (asi 30°), a pri založení a stlačení prúta sa rez vyrovná. Vo vnútri koša sa tak vytvorí pravidelná linka, ktorá je pekne pod úrovňou výpletu.

Martin Klimek z Paprade – Kostelnika

Bol posledný košíkár na našich kopaniciach, ktorý ešte pomerne veľa a kvalitne plietol a doposiaľ majú ľudia na kopaniciach jeho koše.

V 1992 roku keď som sa učil pliesť prosil som ho, či by ma mohol učiť. Vyhováral sa že nemá čas, že nemá prúty a keď som mu povedal, že si prúty donesiem tak mi ich hanil – nemal jednoducho chuť sa mi venovať. Keď som však už plietol viacej a mal som pri Žandárskom moste (železničný most na trati Stará Turá – Paprad) obrezané prúty prišiel sa do dopravnej kancelárie opýtať či pôjde vlak, lebo si ide tam narezat' prútov. Vtedy som sa ho opýtal, či obrezával tie vrby a on mi na to „Asnaj ty?“ Veru ja – odpovedal som. „Tak to mi nepatrí rezat'“ ale aj tak si tam prišiel zobrať prútov, ale ku cti mu patrí, že mi ich všetky neobrezal. Raz keď som slúžil na stanici na Poriadi išli pán Klimek zo schôdže družstva a cestou si narezali trochu prútov. Vtedy som už vedel o štiepaní prútov a práve som si tam vyrezal štiepací kolík. Tak som mu ukázal ako sa prúty dajú rozdeliť a vtedy sa ma opýtal, kto som a kde bývam. „No v Durcech Doline býva aj ten presbiter“. Až asi o tri roky neskoršie sme boli v horách na hríby a keď sme šli okolo ich domu p. Klimek zberali v sade slivky. Pozdravili sme sa a keď sa ma opýtali odkiaľ mám košík a vtedy si spomenuli „vy ste ten Zeman“, a pozvali ma k sebe domov, že mi niečo ukážu. Dohodli sme sa na najbližšej nedeli. Keď sme k nim prichádzali jeho syn na nás už z ďaleka volal „len podte dedko vás už čaká, ani sa neprezliekali z kostela“ Mali nachystaných viacero košíkov vo viacerých fázach a ukazovali mi ako robia. Hrubánske prúty potočnice (Salix alba) zapletali do sečkára a ubíjali tak, že dali prsty medzi stojáky a uderom päst'ou po chrbáte ruky zbíjali výplet. Ich dlane boli ako podošvy – jeden veľký mozol'. Čo bolo pre mňa najväčším poučením je to, že aj keď budem ako dobre vedieť pliesť, musím byť otvorený novým poznatkom. Pán Klimek už nechcel, aby som mu niečo ukázal a jeho naučené bolo pre neho to najlepšie. Na otázku kto ho to naučil mi odpovedal „to mám od pána Boha, aby mi pomohol v biede“. Viacej som sa s nimi nestretol, plietli do samého konca, potom mi ich syn povedal, že krátko pred smrťou odniesli prúty pod horu. Dožili sa veľmi krásneho veku.

Pán Klimek zhotovoval i pletené dekorácie pre folklórne podujatia v Myjave, dokázal pliesť i podľa vzorov. Prúty zberal so svojim synom a vnukmi na Morave, prepravoval ich vlakom a pretože býval veľmi ďaleko od stanice, ale železnica išla okolo ich domu, zhadzovali ich počas jazdy z vlaku. Rezali prúty i v okolí Liptovskej Mary.

Košikársky misionár Dušan Végh z Bratislavy.

Spoznali sme sa po jednej rozhlasovej relácii a prvýkrát sme sa stretli na podujatí v Nitre. Potom na Dňoch majstrov v Bratislave, kde pracoval ako vodič MHD a v každej prestávke na konečnej dobehol i 5 minút porozprávať sa. Keď skončil smenu poukazoval mi svoje prútniky na brehu Dunaja. So svojou priateľkou sa zúčastnili košíkárského kurzu, kde zhotovoval výstavné kusy, doniesol staré koše a fotografie, pomáhal ostatným účastníkom a neustále sa zaujímal o podrobnosti.

Obr.: č. 9 Dušanko Végh na nábřeží Dunaja pri Čunovskej zdrži, kde má obrezané vrby. V Nemecku naučil skúsených košíkárov pliesť veľkonočný korbáč, čím si vyslúžil ich priazeň a záujem i o knihu Petra Jurigu „Košikárstvo“, na ktorú si ihneď brali kontakty.

Teraz pracuje v Nemecku, kde si na ubytovni zhotovil namáčací valec z plastovej rúry, našiel kolegu – vyučeného košíkára (bohužiaľ ten sa svojou kvalitou nemôže Duškovi vyrovnat', ako on hovorí „bola to pre neho len práca, chýba mu nadšenie a iskra v oku, keď sa hovorí o prútoch“), zháňa prúty, navštevuje výstavy a kurzy. Doniesol nám originálne košíkárske náradie, veľa inšpiratívnych fotografií s množstvom príbehov, kontakty na košíkárov a organizátorov a veľa propagačných materiálov. Objavil a zakúpil i košíkársky časopis „La Lien creatif“ a naučil nás pliesť krásnu dekoračnú špirálu, ktorú sa Vám pokúsim opísať.

Dekoračná špirála

Zväzok prútov (použil 13 ks, ale ich počet je ľubovoľný) si zarovnajete podľa vrcholkov, zviažte na hrubom konci omotkou a položte si na kolená.

Obr.: č. 9 Dokiaľ je špirála krátka je položená na kolenách

Do stredu môžete dať palicu, na ktorej bude potom špirála zapichnutá napr. na záhrade. Zoberte do ruky dva susediace prúty, prekrižte ich vzájomne otočte.

Obr. č. 10 Prút na palci tlačte hore a prút pod prstami dole tak, aby sa vzájomne obtáčali ako pri stáčaní motúza (musia byť rovnakej hrúbky). Števo Oslej to nazval, ako pri rádlovaní drôtom. Ľavou rukou pritláča priložený prút pod predošlé prekriženie.

Všimnite si uhol oboch prútov, jeho veľkosť určuje stúpanie závitú špirálky. Prút tlačný prstami sa dostane do polohy ako bol prút nad palcom.

Obr. č. 11 Vzájomné obtáčanie prútov vytvára na hrane špirálky pekný povrázok.

Zoberte nasledujúci prút (je to susediaci prút z predošlého prepletenia, na obrázku je označený šípku) a dajte ho tesne pod prút, ktorý drží palec pravej ruky. Prechýťte si ich ako na predošlom obrázku a obtočte. Pokračujte až do konca a zaistite napr. omotkou.

Obr. č. 12 Pod špirálu pri pletení podkladajte napr. stoličkou, aby vám zostala rovná (ak ju chcete rovnú). Takto vyzerali na výstave v Ludwigsburgu od 6.9 do 6.10.2013

Vedenie lekcie

V jeseni a zime sa začínajú košíkárske kurzy a určite Vás oslovia záujemci o naše remeslo, preto Vám zasielam rozpracovanie témy z Koš_(nov)in č. 4 str. 5a: Metodika kurzu – vedenie lekcie.

Náročnosť jednotlivých tém si vyžaduje postupnosť od jednoduchších výrobkov, ktoré zvládnu i menej zruční účastníci. **To má veľký motivačný účinok a vzbudzuje snahu o zvládnutie zložitejších výrobkov.**

Až po splnení úlohy môže účastník pokračovať na ďalšej, preto je nevyhnutné na každej lekcii pripraviť si pre zručnejších doplnkový program, aby mohli potom znova spolu pokračovať. Pri práci účastníci kladú otázky, na ktoré lektor odpovedá buď jednotlivito, alebo všetkým. Preto sa v kurze nevenujte len teoretickým témam osobitne, ale v rámci prestávok i počas trvania lekcie poskytujte doplňujúce informácie.

Na každú lekcii doneste hotový výrobok, resp. i niekoľko jeho variant ako vzor. Doplnujúce informácie podávajte z košíkárskej literatúry, z fotografií a v prípade záujmu s technologických postupov práce.

Každá lekcia je tematicky ucelená. Účastníci môžu nastúpiť i počas trvania kurzu, resp. ukončiť kurz. Lekcie z väčšou náročnosťou je možné rozdeliť do dvoch častí, napr.: na vytvorenie dna a doplnenie steny s uchom.

Ak máte v skupine viac ako troch účastníkov, musia sa všetci pridržiavať zvolenej témy, nedovoľte, aby si sami volili počas lekcie pletenie iného predmetu. Výnimka tzv. doplnkový program platí len pre veľmi zručných a len v prípade, že stačia plniť predpísané učivo.

V miestnosti musia byť pracoviská oddelené, aby si účastníci neprekážali, dostatočné osvetlenie a tepelná pohoda musia byť na úrovni pracoviska so zložitejšou technológiou. **Účastníkov pred začiatkom každej lekcie poučte o bezpečnosti pri práci a upozornite na povinnosť dodržiavať zásady bezpečnej manipulácie s ostrými predmetmi.** Dbajte o poriadok na pracoviskách a na hospodárne využívanie materiálu. Ako ochranu odevu odporúčam zástery s pevnej látky. Je nevyhnutné, aby vo vyučovacej miestnosti bola lekárnička s vybavením na drobné rezné a bodné poranenia. Umiestnenie lekárničky musí byť vopred známe všetkým účastníkom.

Pred zahájením každého úkonu zvolajte všetkých účastníkov k sebe a nariadte im postaviť sa za vás, majú potom ten istý uhol pohľadu ako keby úkon robili sami. Až po pochopení úlohy všetkými dovoľte im odísť na svoje pracoviská, kde ich priebežne kontrolujte a pomáhajte. Záujemcom o zdokumentovanie umožnite fotografovanie, robenie video záznamov a písomných poznámok. **Náročnejšie postupy robia opakovane na viacerých výrobkoch tak, že sa zlúčia do skupín (rovnakej úrovne) a samostatne komentujú dej.**

Po skončení lekcie sa materiál roztriedi a uloží, náradie sprace zo stolov a pracoviská sa uvedú účastníci do pôvodného stavu.

Stretnutie II.

Po viacerých podnetoch na článok „Stretnutie“ z Koš_(nov)ín č. 5 sa ešte raz vrátim k stretnutiu v Košariskách, aby som doplnil vysvetlenie na svoje obavy z našej spolupráce.

Ku košíkárstvu som sa dopracoval po viacerých rokoch, pokusov a omylov. Rozpletal koše a demižóny, obrezával a sadil vrbý po celom okolí. Precestoval som stovky kilometrov a strávil desiatky hodín po múzeach, knižniciach, v Etnografickom ústave Slovenskej akadémie vied, ÚEUV-e a u ochotných košíkároch. Venovali sme spolu so Zdenkou nemalé prostriedky na materiál, literatúru, nástroje a čas na pestovanie a spracovávanie prútov. Veľa dní na organizovanie košíkárskeho podujatia.

Po ôsmich rokoch pletenia som videl, že pracne získané poznatky ostávajú len u mňa a preto som začal robiť košíkárske kurzy. Za desať rokov sa ich zúčastnilo viac ako 400 ľudí, z ktorých asi 40 sa venuje košíkárstvu tak, že ho vedia ďalej rozširovať a po splnení prísnych podmienok som mohol udeliť titul „Košíkárskeho majstra“ už štyrom. Pre mňa je to veľký úspech a potešenie. Svoje poznatky a skúsenosti chcem nielen zachovať, ale i obohatiť o nové. A to sa dá len vtedy, ak sa košíkárstvo rozširuje o ľudí ochotných nezištne spolupracovať. Stretol som sa z nepríjemným zneužívaním i znevažovaním, našli sa závistlivci i neprajníci, ale tak to už v živote chodí. Ak má človek trochu šťastia stretne takýchto ľudí zopár, väčšina je tých, ktorým je ľahostajný, ale ak má šťastie o trochu viacej, stretne takých, ktorí ho majú radi a ktorým môže sám lásku darovať.

Možno som pre veľa ľudí čudákom, veď kto dnes zadarmo venuje čas a poznatky, kto chce aby sa našlo vždy trochu priateľstva, ktoré chce rozdávať. Mám stále dojem, že sa našlo takých viacero a som tomu rád.

Košikárstvo mi darovalo voľnosť, slobodu a veľa skvelých priateľov a ja chcem za to vrbkam veľmi poďakovať. Nie ja, ale vrbý si ma vybrali, aby som mohol ukázať znova svetu ich nesmiernu užitočnosť, ich pokornú ochotu pomáhať nám.

Koš_(nov)íny sú len malým zlomkom tohto prejavu. Rozposielam ich s nádejou, že ich radi prijmete. Po rozposlaní piatich čísiel som dostal len tri podnety, žiadnu požiadavku na zverejnenie nejakej témy a pri prosbe o pomoc pri organizácii stretnutia mi nikto neodpovedal, mám v duši výčitku, že naši priatelia v Košariskách boli v svojom snažení osamotení. Nikto sa nezaujímal o nasledujúci termín a témy stretnutia.

Preto mám obavu o naše zmysluplné stretnutie v takom rozsahu ako doposiaľ.

Nechcem nikoho nútiť, násilne organizovať, musím rešpektovať každého súkromie, lebo každý z nás má svoj čas rozdelený a sám vie, čo je pre každého potrebné, preto túto skutočnosť len konštatujem a bez najmenej známky zatrpknutosti pokračujem v svojich predstavách.

Po rozposlaní spravodaja mi ôsmi pošlú správu o doručení s príjemným pozdravom a povzbudením, niekedy i s pripomienkami k článkom. To je pre mňa veľmi inšpiratívne a moc, moc ma to teší – ďakujem.

P.S. Prišla krásna jeseň, vonku sme mohli v pohode vykonať všetko potrebné, po skončení babieho leta v príjemne vykúrenej dielničke je už viac času na pletenie. Prajem Vám príjemné chvíle s prútami i Koš_(nov)ínami.

Indexom "I" sú označené úryvky z knihy pána Jozefa Srba : Pěstování a využití vrby košíkárske.

Obsah

Strana	
1a	Príprava pôdy pred sadením
2b.....	Príprava sadeníc
2b.....	Sadenie
3b.....	Dvojuchý kôš (pre ťažké bremená)
5a.....	Martin Klimek z Paprade – Kostelníka
5b	Košikársky misionár Dušan Végh z Bratislavy
5b	Dekoračná špirála
6a.....	Vedenie lekcie
7a	Stretnutie II.

vydavateľ

Ing. Ján Zeman, 916 01 Stará Turá, Durcova Dolina 1309, okres
Nové Mesto nad Váhom, e-mail: zeman@kosikar.eu
tel.: 0911 496 000, 032 7760063

